

Тема 7. Електронно-променевий осцилограф

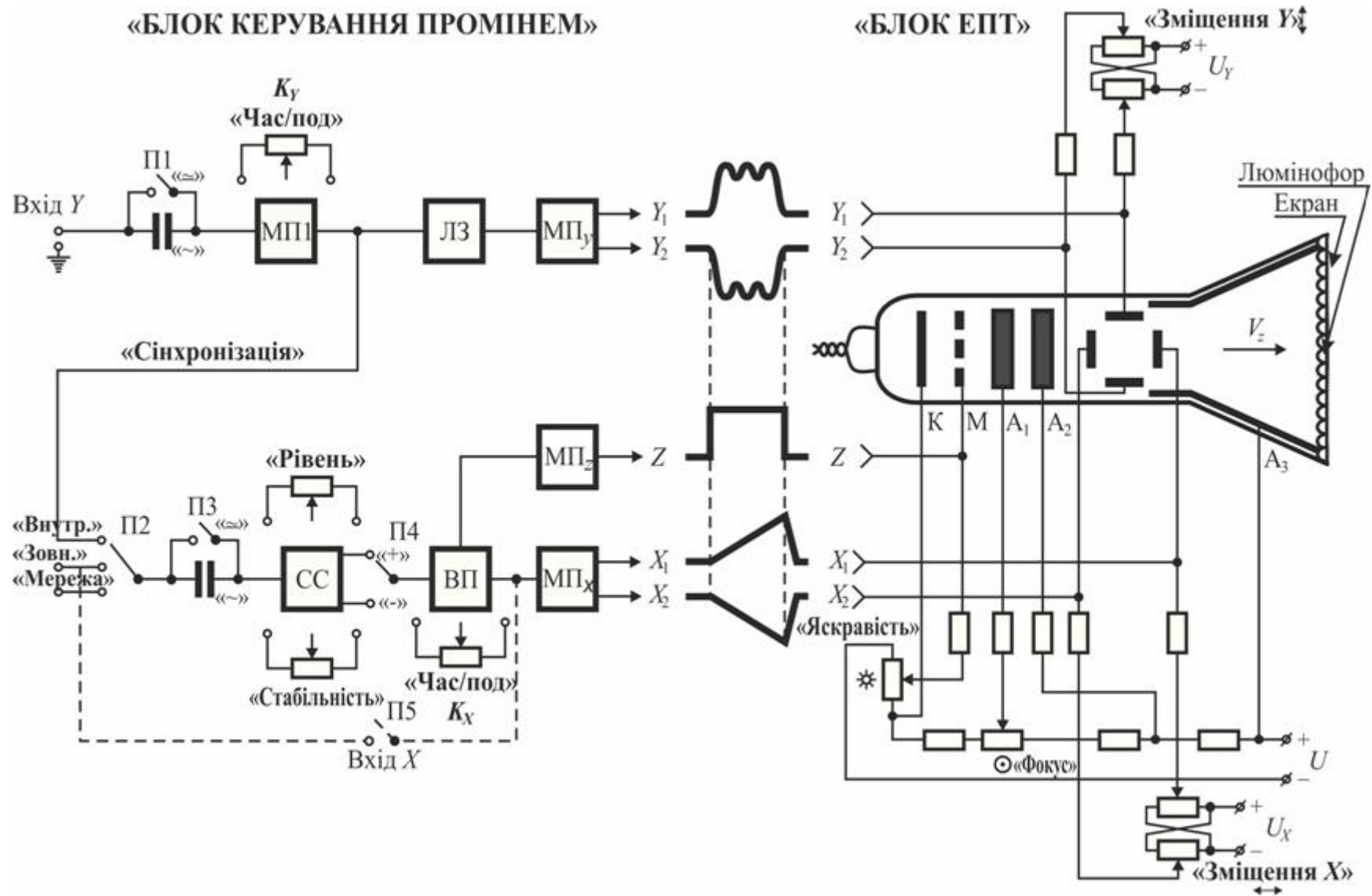
Осцилограф – це прилад, призначений для спостереження, реєстрації та вимірювання параметрів досліджуваного сигналу (напруги), який залежить від часу.

Вони використовуються як окремі прилади, а також у складі різноманітних контрольно-вимірювальних систем і комплексів.

Крім електронних осцилографів існують електромеханічні.

Основним вимірювальним елементом електронного осцилографа є електронно-променева трубка. Досліджуваний сигнал перетворюється у відхилення потоку електронів, який, потрапивши на люмінесцентний екран електронно-променевої трубки, створює лінію, яка світиться. Форма цієї лінії відповідає сигналу, який змінюється в часі.

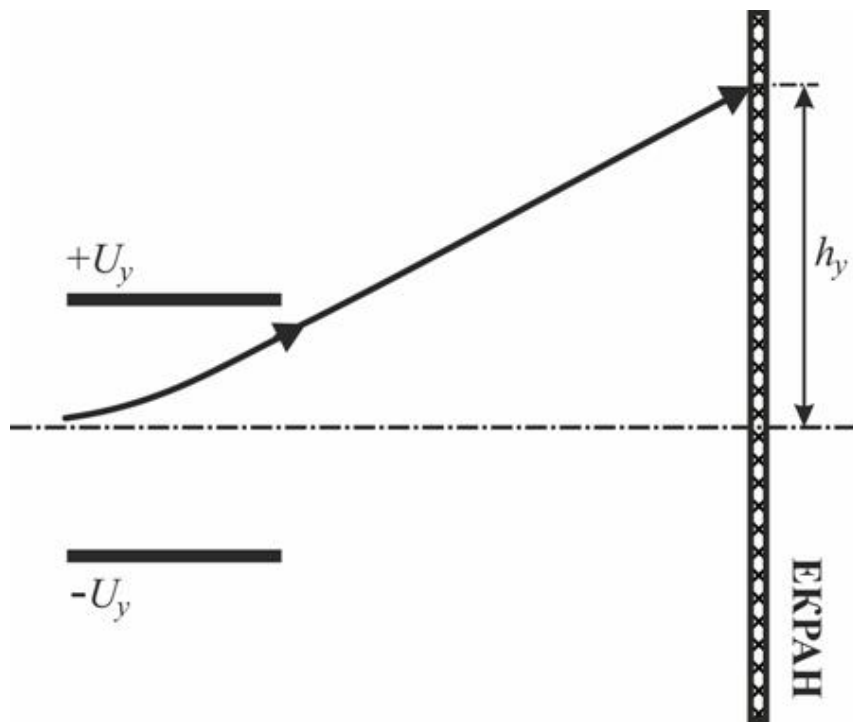
Функціональна схема електронного осцилографа

Електронний прожектор складається з підігрівного **катода К** (джерела електронів), **модулятора М** (діафрагма з отвором), **анодів А1, А2** (циліндри, на які подаються високі позитивні потенціали відносно катода).

Фокусування променя здійснюється сильно неоднорідним електричним полем між електродами прожектора. Змінити фокусування можна, регулюючи **напругу «фокус»**, а струм променя, а отже, яскравість світної точки на екрані регулюють зміною від'ємної відносно катода напруги на **модуляторі «яскравість»**. Поперечні розміри електронного променя у площині екрана – десяті долі міліметра.

На шляху до екрана електронний промінь проходить між двома **парами відхильних пластин Х та Y**. Наявність напруги між відхильними пластинами кожної пари створює між ними електростатичне поле, яке викликає відхилення електронного променя. Одна пара пластин відхиляє промінь у горизонтальному напрямі (**пластини Х**), а інша – у вертикальному (**пластини Y**).

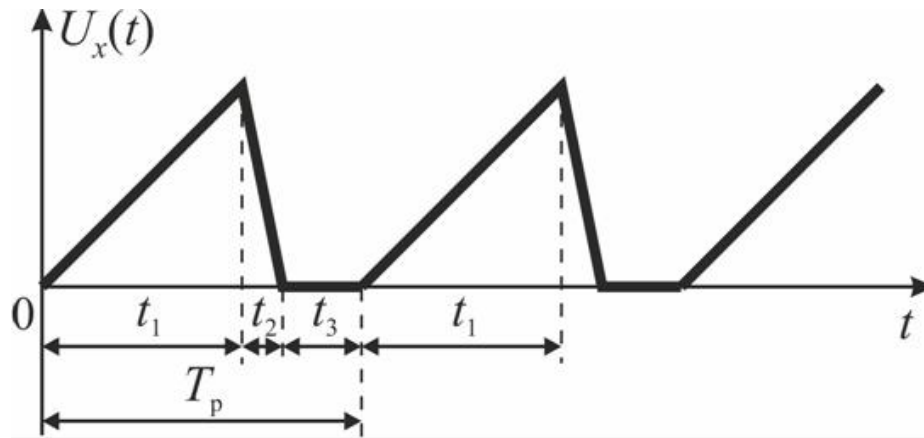
Відхилення світлової плями на екрані

$$h_x = \varepsilon_x \cdot U_x$$

$$h_y = \varepsilon_y \cdot U_y$$

Відхилення світної плями відносно центра екрана h_x , h_y пропорційне напругам U_x , U_y , прикладеним до відхильних пластин, а коефіцієнти пропорційності ε_x , ε_y мають розмірність [мм/В] і називаються чутливістю пластин.

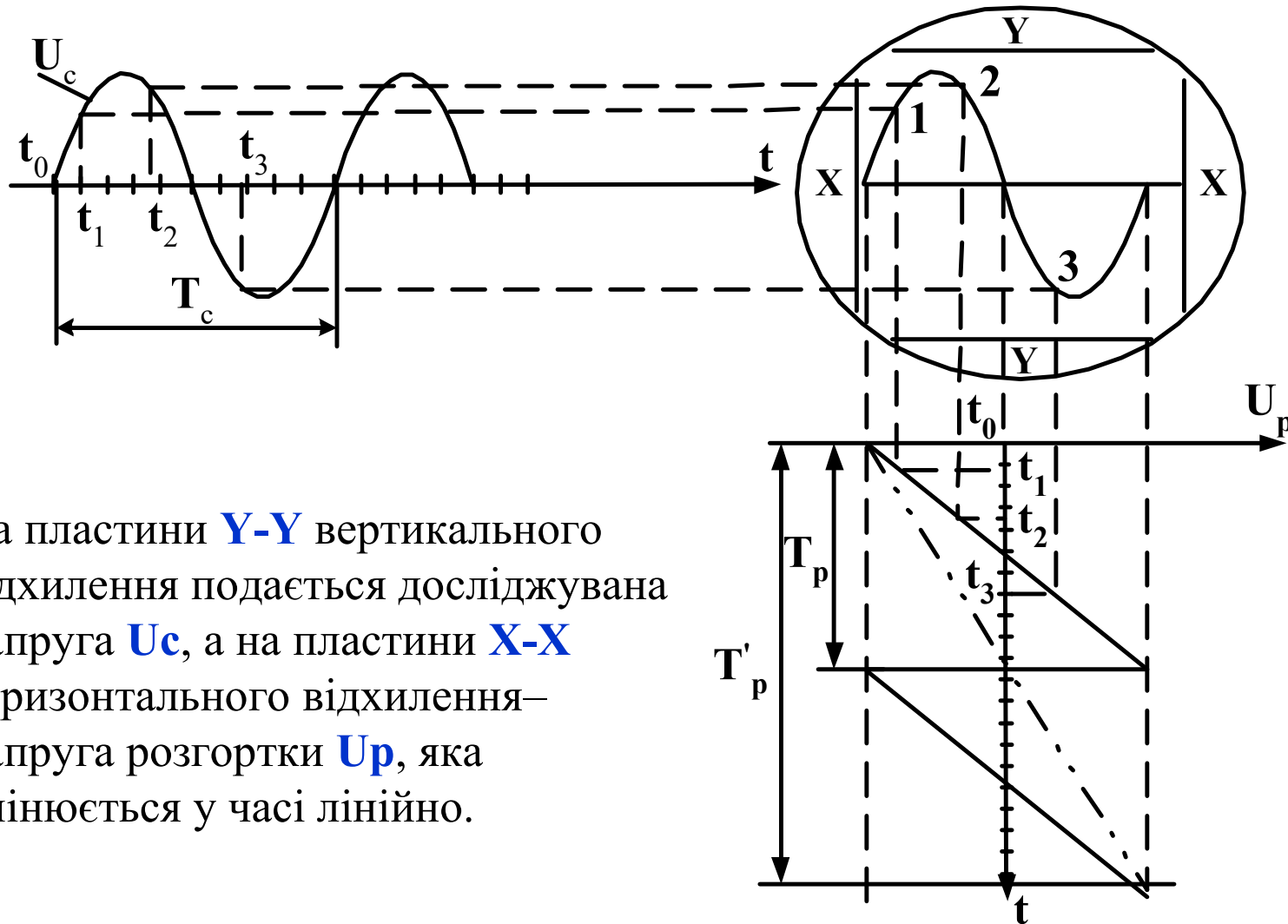
Напруга розгортки

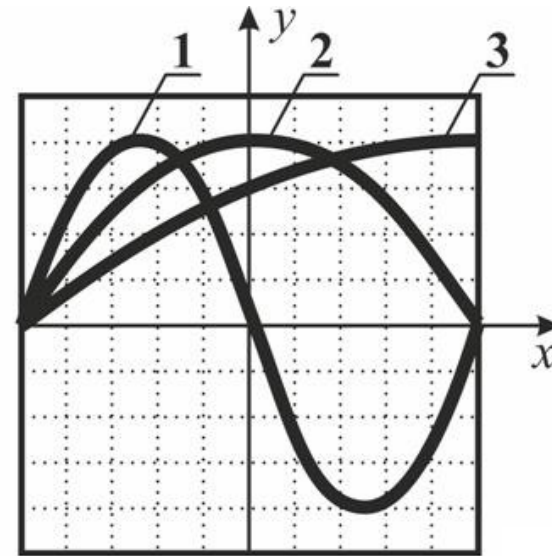
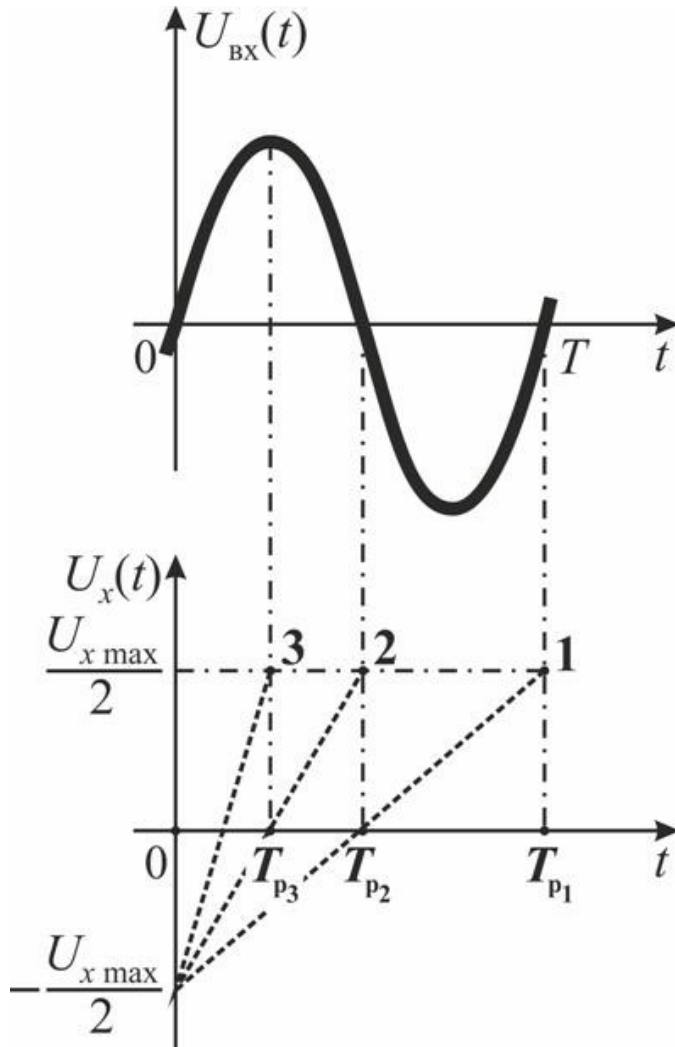
Проміжок часу t_1 називають **часом прямого (робочого) ходу променя**. Протягом цього часу під дією напруги $U_x(t)$ світна точка переміщується екраном зліва направо з рівномірною швидкістю і створює на ньому суцільну лінію.

Протягом **часу t_2 зворотного ходу** промінь повертається справа наліво у початкове положення, щоб у наступний період повторити прямий хід і т.д. Щоб протягом часу t_2 світної точки на екрані не було видно, на цей час вимикають електронний промінь, подаючи на модулятор трубки заперну напругу. А протягом прямого ходу розгортки t_1 електронний промінь відпирають спеціальними прямокутними імпульсами позитивної полярності, які формуються в генераторі розгортки і після підсилення в каналі **Z** подаються на модулятор трубки.

Принцип одержання зображення періодичного сигналу

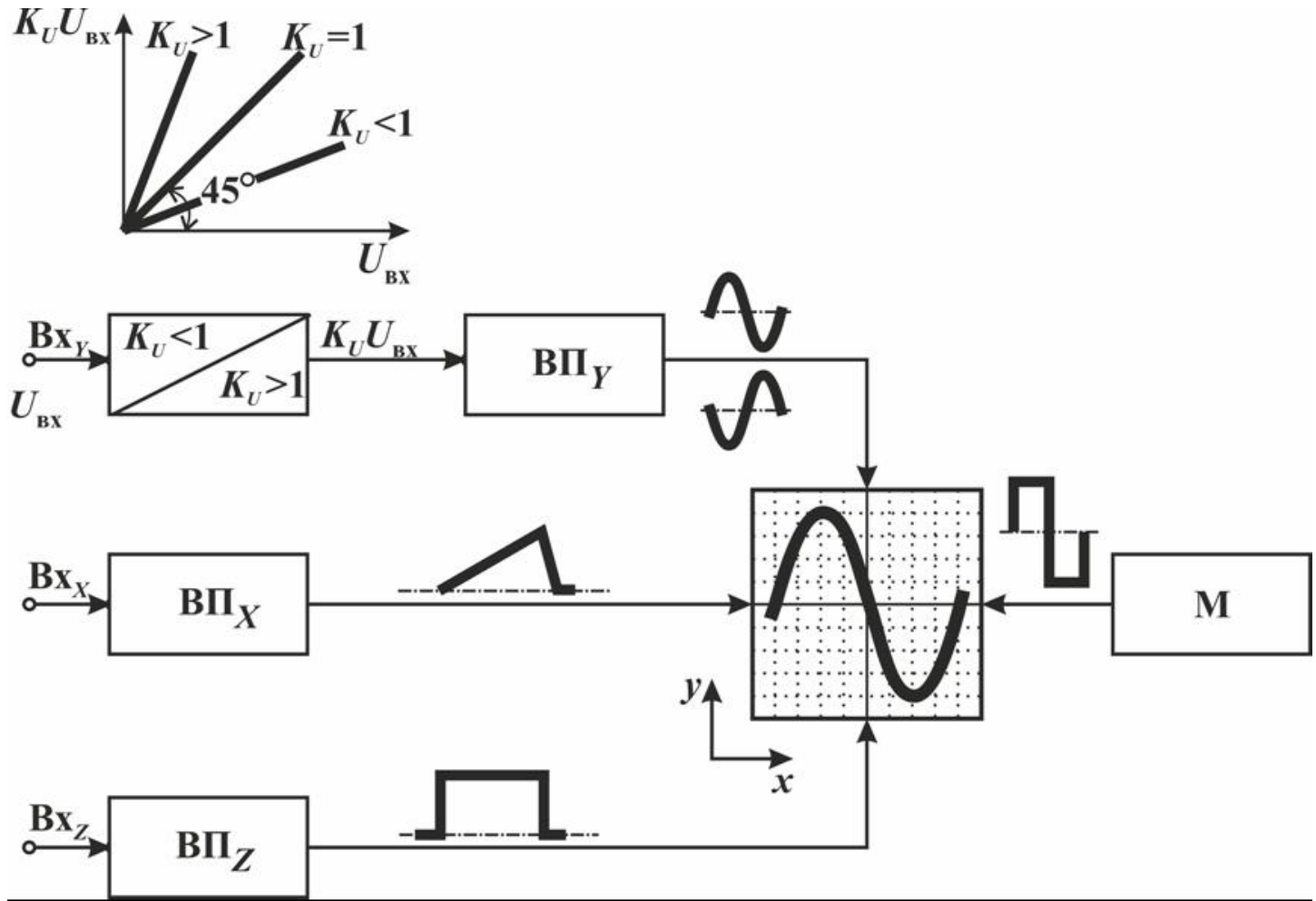
На пластини **Y-Y** вертикального відхилення подається досліджувана напруга **Uc**, а на пластини **X-X** горизонтального відхилення— напруга розгортки **Up**, яка змінюється у часі лінійно.

Приклад відображення вхідного гармонічного сигналу $U_{BX}(t)$ на екрані осцилографа для трьох тривалостей розгортки.

Тривалість розгортки вибрана рівною періоду синусоїдального сигналу (осцилограма 1), його половині (осцилограма 2) і четвертій частині (осцилограма 3).

Метрологічна схема осцилографа

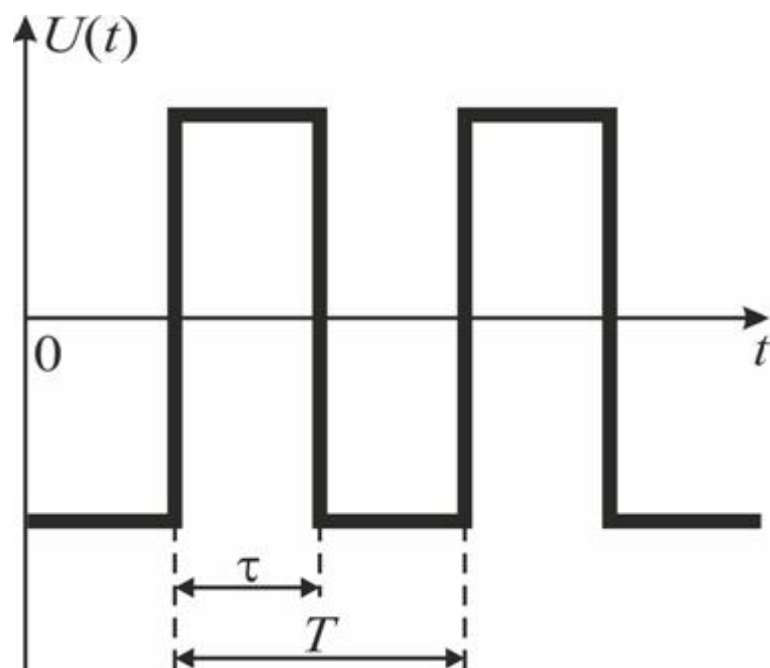

На канал Z подається сигнал керування яскравістю зображення.

Перед початком вимірювань осцилограф потрібно відкалібрувати. Калібрування полягає в перевірці та встановлення коефіцієнтів K_x і K_y за допомогою нерегульованої міри напруги і часу (калібратора).

Сигнал калібратора має строго прямокутну форму з частотою $1 \dots 2$ кГц і шпаруватістю $Q = 2$. Основна похибка калібрування напруги і часу складає $\sim 1\%$.

Калібрувальний сигнал

τ – тривалість імпульсу;

T – період імпульсу

Блок розгортки може працювати в двох режимах: неперервному (автоколивальному) і очікувальному. В режимі неперервної розгортки пауза відсутня. Однак в цьому режимі зображення на екрані буде доволіно рухатись, що незручно для спостереження. Воно стане нерухомим, якщо період напруги розгортки T_p буде дорівнювати або буде кратним періоду досліджуваної напруги T : $T_p = n \cdot T$.

В режимі очікувальної розгортки момент початку прямого ходу променя синхронізується з початком досліджуваного сигналу. Після закінчення зворотного ходу променя блок розгортки «очікує», поки досліджувана напруга знову не досягне початкового рівня запуску.

Примусова генерація генератором розгортки напруги з частотою, яка дорівнює або кратна частоті досліджуваного сигналу, називається **синхронізацією**.

Для здійснення синхронізації до генератора розгортки (ГР) подається синхронізуючий сигнал. Ним може бути досліджуваний сигнал, що подається з каналу Y (внутрішня синхронізація). При зовнішній синхронізації до ГР підводиться зовнішня синхронізуюча напруга.

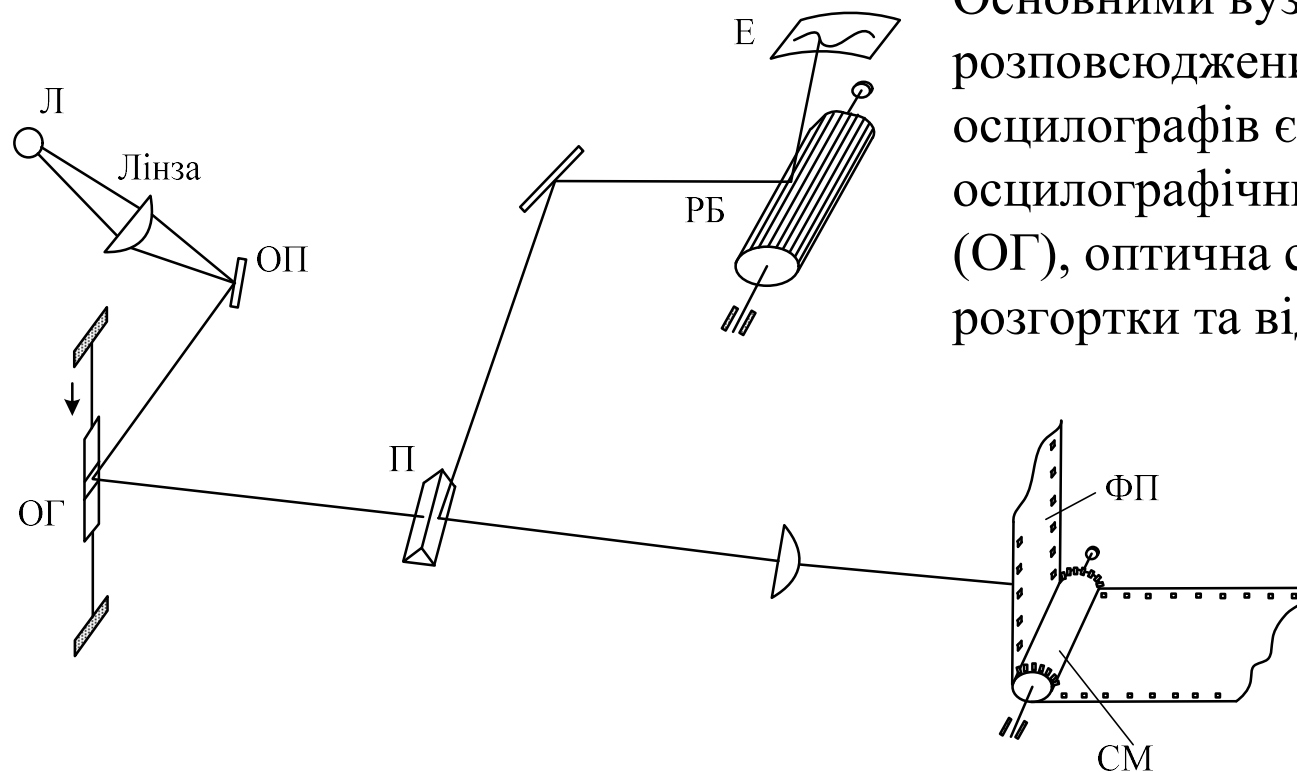
В електронному осцилографі є затримка початку горизонтальної розгортки через деяку інерційність як блоків синхронізації і підсилення, так і генератора розгортки. Ця затримка становить десятки наносекунд. Для узгодження досліджуваного сигналу з початком горизонтальної розгортки в каналі Y передбачена лінія затримки (ЛЗ). Вона затримує вхідний сигнал і компенсує, таким чином, затримку появи розгортки в каналі X.

Осцилографи поділяються на універсальні, швидкісні, стробоскопічні, запам'ятовувальні, багатопроменеві, спеціальні.

Найбільше розповсюдження отримали **універсальні осцилографи.**

Світлопроменевий осцилограф

Світлопроменеві осцилографи являють собою електромеханічні прилади, призначені для реєстрації та спостережень змінних у часі електричних сигналів за допомогою світлового променя.

Основними вузлами найбільш розповсюджених світлопроменевих осцилографів є: магнітний блок з осцилографічними гальванометрами (ОГ), оптична система, пристрій розгортки та відмітник часу.

Тонкий промінь світла за допомогою оптичного пристрою від лампочки **Л** направляється на дзеркальце осцилографічного гальванометра **ОГ**.

Осцилографічний гальванометр являє собою закріплену на розтяжках мініатюрну рухому рамку магнітоелектричного вимірювального механізму, поміщену в металевий немагнітний кожух з полюсними наконечниками з магнітом'якого матеріалу.

Така конструкція гальванометра з кожухом та ручкою для встановлення в гнізда магнітного блока називається **гальванометром–вставкою**.

Магнітний блок складається з одного спільного для декількох вставок постійного магніту з магнітопроводом з гніздами для вставок. Рамка **ОГ** знаходиться в сильному магнітному полі постійного магніту.

Промінь світла від дзеркальця **ОГ**, проходячи через призму **П**, розділяється на два, один з них потрапляє на фотоплівку, а другий – спочатку на барабан розгортки **РБ**, а потім – на матовий екран **Е**. При протіканні струму через рамку **ОГ**, вона відхиляється. Ці відхилення фіксуються на фотоплівці **ФП** і спостерігаються на екрані **Е**. Стрічкопротяжний механізм для фотоплівки і дзеркальний барабан приводяться в рух двигуном.